

*Válogatás a Miskolci Egyetem
Állam-és Jogtudományi Kar
oktatóinak írásaiból*

Jogi kihívások és válaszok a XXI. században

3.

Miskolc, 2024.

Jogi kihívások és válaszok a XXI. században

3.

ISBN 978-963-358-355-5

Szerkesztette:

Dr. Varga Zoltán

egyetemi docens

tudományos és nemzetközi dékánhelyettes

A kiadó neve: Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

Címe: 3515, Miskolc-Egyetemváros, A/6-os épület

Telefon- és faxszáma: 46/565-171 és 46/565-121

E-mail címe: jogdhiv@uni-miskolc.hu

Honlapjának URL-je: <https://jogikar.uni-miskolc.hu/index.htm>

Tartalomjegyzék

<i>Angyal Zoltán:</i> REKORDÖSSZEGŰ PÉNZÜGYI SZANKCIÓ MAGYARORSZÁGNAK EGY KÖTELEZETTSÉGSZEGÉST MEGÁLLAPÍTÓ ÍTÉLET VÉGRE NEM HAJTÁSA MIATT	5
<i>Angyal Zoltán:</i> MIKOR NEM KÖTELES A NEMZETI BÍRÓ ALKALMAZNI AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG UNIÓS JOGOT SÉRTŐ HATÁROZATÁT? EGY JOGESET MARGÓJÁRA	18
<i>Angyal Zoltán:</i> AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGA HATÁSKÖRÉNEK TERJEDELME A KÖZÖS KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKÁBAN, AVAGY EGY FELLEBBEZÉSI ELJÁRÁS TANULSÁGAI.....	28
<i>Cseh-Zelina Gergely . Czibrik Eszter:</i> A KÖZTERÜLET-HASZNÁLAT SZABÁLYOZÁSÁNAK ALAKULÁSA	41
<i>Csemáné Váradi Erika - Balla Bulcsú:</i> MESTERSÉGES INTELLIGENCIA ÉS BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉG	50
<i>Csemáné Váradi Erika - Pécsi Zsófia:</i> A KORAI PROBLÉMA-FELISMERÉS ACHILLES SARKA I. KORAI PROBLÉMA-FELISMERÉS ÉS MEGELŐZÉS.....	64
<i>Erdős Éva - Bodnár Ildikó:</i> A DIGITÁLIS GAZDASÁG ADÓZTATÁSA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ OLASZ DIGITÁLIS ADÓRA	79
<i>Gedeon Magdolna:</i> MOMMSEN ÉS AZ ÜNNEPI JÁTÉKOK.....	92
<i>Gula József:</i> A PÉNZHAMISÍTÁS ELLENI UNIÓS IRÁNYELVNEK VALÓ TAGÁLLAMI MEGFELELÉS HELYZETE.....	100
<i>Halász Csenge:</i> CORNERSTONES OF THE PROTECTION OF THE PERSONALITY RIGHTS OF PUBLIC FIGURES, IN THE LIGHT OF THE CASE LAW OF THE CURIA	110
<i>Hornyák Zsófia:</i> ÉSZREVÉTELEK A FÖLDÖRÖKLÉS SZABÁLYOZÁSÁNAK LEGUTÓBBI MÓDOSÍTÁSAI KAPCSÁN	121
<i>Jakab Nóra - Iklandi Boglárka:</i> A MUNKAERŐ-PIAC ÁTALAKULÁSA ÉS A MUNKAIDŐ ELMOSÓDÁSA.....	131
<i>Jakab Nóra - Kocsis Melinda :</i> LAWFUL EMPLOYMENT OF THIRD COUNTRY NATIONALS	139

<i>Jakab Nóra - Tunyi Mária Vivien: A SZOCIÁLIS BIZTONSÁG KÉRDÉSKÖRE A PLATFORM MUNKÁSOK VISZONYLATÁBAN.....</i>	<i>147</i>
<i>Jánosi Andrea :A RENDŐRSÉGI EGYÜTTMŰKÖDÉS CÉLJÁBÓL FOLYTATOTT AUTOMATIZÁLT ADATCSERE KERETRENDSZERÉNEK FEJLŐDÉSE –PRÜM II RENDELET</i>	<i>156</i>
<i>Juhász Ágnes: A RÉSZLEGES ÉRVÉNYTELENSÉG ÉS ALKALMAZHATÓSÁGA MAGYAR POLGÁRI JOGBAN</i>	<i>167</i>
<i>Kovács-Berényi Laura: GONDOLATOK A MUNKAJOGI JOGOK ÉS KÖTELEZETTSÉGEK RENDSZERÉRŐL A MUNKA ÉS A MAGÁNÉLET EGYENSÚLYÁNAK MEGTEREMTÉSÉBEN</i>	<i>185</i>
<i>Lehotay Veronika: MUNKAHELYI ZAKLATÁS? AVAGY EGY JOGPSZICHOLÓGIAI KUTATÁS TANULSÁGAI</i>	<i>196</i>
<i>Mátyás Imre: A NEMZETKÖZI LÉGI ÁRUFUVAROZÁS</i>	<i>211</i>
<i>Mátyás Imre: JOHN RUSSELL QC & BENJAMIN COFFER: A HAJÓZÁSI ALKALMASSÁG HIÁNYA A LEGFELSŐBB BÍRÓSÁG ELŐTT: A CMA CGM LIBRA ÜGY** SZAKFORDÍTÁS.....</i>	<i>220</i>
<i>Nagy Anita: ELEKTRONIKUS ÜGYKEZELÉS A BÍRÓSÁGI BÜNTETŐ ÜGYVITELBEN</i>	<i>224</i>
<i>Paulovics Anita - Fazekas Fanni: COORDINATED PROTECTION? WILDLIFE REGULATION IN HUNGARY AND IN THE EUROPEAN UNION</i>	<i>236</i>
<i>Paulovics Anita - Kállai Erika: CONSERVATION AT GLOBAL LEVEL: THE IMPACT OF INTERNATIONAL CONVENTIONS ON WILDLIFE</i>	<i>246</i>
<i>Petrasovszky Anna: "LEGERE SEU COMPUTERE" A JOGI KÉPZÉS IRÁNT ÉRDEKLŐDŐ LEENDŐ HALLGATÓK SZÖVEGÉRTÉSI ÉS SZÖVEGELEMZÉSI KÉSZSÉGEINEK FEJLESZTÉSE.....</i>	<i>256</i>
<i>Pusztahelyi Réka: ÚTON EGY EGYSÉGES UNIÓS MI FELELŐSSÉGI RENDSZER MEGTEREMTÉSE FELÉ: A MESTERSÉGESINTELLIGENCIA-RENDSZEREK ÁLTAL OKOZOTT KÁROKÉRT VALÓ FELELŐSSÉG AZ UNIÓS JOGSZABÁLYOK ÉS SZABÁLYOZÁSI JAVASLATOK TÜKRÉBEN</i>	<i>267</i>
<i>Pusztahelyi Réka: A DIGITÁLIS TISZTESSÉGRE VONATKOZÓ UNIÓS FOGYASZTÓVÉDELMI JOG: GONDOLATOK EGY FOGYASZTÓVÉDELMI FELÜLVIZSGÁLATI JELENTÉS APROPÓJÁN.....</i>	<i>278</i>

<i>Rácz Zoltán: AZ EGYENLŐ ÉRTÉKŰ MUNKÁÉRT EGYENLŐ DÍJAZÁS ELVÉNEK AKTUÁLIS KÉRDÉSEI – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SPORTJOGRA.....</i>	<i>292</i>
<i>Ritó Evelin: GLOBAL TRENDS AND LOCAL RESPONSES.....</i>	<i>302</i>
<i>Ritó Evelin: URBAN DEVELOPMENT IN THE DIGITAL AGE.....</i>	<i>312</i>
<i>Róth Erika: A TÁRGYALÁSON VALÓ JELENLÉT JOGA A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN</i>	<i>323</i>
<i>Sáry Pál: A HALÁLRA ÍTÉLÉS EGY SAJÁTOS MÓDJA A CSÁSZÁRKORI RÓMÁBAN: AZ ÖNGYILKOSSÁGRA KÖTELEZÉS</i>	<i>335</i>
<i>Solymosi-Szekeres Bernadett - Tóth Adél:ALKOTMÁNYOS ÉRTÉKEK ÉRVÉNYESÜLÉSE ÉS KIHÍVÁSAI AZ ÚJ FOGLALKOZTATÁSI FORMÁK TEKINTETÉBEN.....</i>	<i>344</i>
<i>Szabó Balázs: A DRÓNOK ÉS MOBIL APPLIKÁCIÓK SZEREPE AZ ERDÉSZETI ÉS-EZŐGAZDASÁGI SZAKIGAZGATÁSBAN</i>	<i>354</i>
<i>Szabó Balázs: A MODERN ÉPÍTÉSÜGYI SZAKIGAZGATÁS TECHNIKAI TÁMOGATÁSA.....</i>	<i>360</i>
<i>Szabó Balázs: TECHNIKAI FEJLESZTÉSEK A TERMÉSZETVÉDELMI ÉS KÖRNYEZETVÉDELMI IGAZGATÁSBAN.....</i>	<i>368</i>
<i>Torma András - Ritó Evelin: ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI ALAPFOGALMAK KÖZIGAZGATÁSI SZEMSZÖGBŐL</i>	<i>376</i>
<i>Tóth Hilda: A JEGYZŐ KÖZSZOLGÁLATI JOGVISZONYA MEGSZÜNTETÉSÉNEK EGYES KÉRDÉSEI.....</i>	<i>388</i>
<i>Tóth Hilda - Rimán Áron: A PLATFORMMUNKÁSOK MUNKAJOGI ÉS SZOCIÁLIS JOGI HELYZETE AZ ÚJ PLATFORM IRÁNYELV TÜKRÉBEN.....</i>	<i>395</i>
<i>Udvarhelyi Bence: AZ UNIÓS BÜNTETŐJOGI JOGALKOTÁS LEGÚJABB EREDMÉNYEI.....</i>	<i>405</i>
<i>Varga Zoltán: ENFORCEMENT IN TAX LAW</i>	<i>422</i>
<i>Varga Zoltán: THE OPERATION AND MANAGEMENT OF MAGYAR NEMZETI BANK</i>	<i>448</i>

A DIGITÁLIS TISZTESSÉGRE VONATKOZÓ UNIÓS FOGYASZTÓVÉDELMI JOG: GONDOLATOK EGY FOGYASZTÓVÉDELMI FELÜLVIZSGÁLATI JELENTÉS APROPÓJÁN

EU consumer law on digital fairness: Reflections on fitness check report 2024

PUSZTAHELYI RÉKA*

A jelen tanulmány elsődleges célja, hogy összefoglalót adjon a 2024 őszi *Fitness Check of EU consumer law on digital fairness* címmel megjelent bizottsági felülvizsgálati jelentésről, amely az uniós fogyasztóvédelmi jog alappilléreit jelentő három irányelv (UPCD, UCTD és CRD) a digitális egységes piac tükrében elvégzett aktuális értékelése. A tanulmány kitér ennek főbb értékelési szempontjaira továbbá a figyelembe veendő indikátorokra, összegzi a jelentés megállapításait és végkövetkeztetéseit. Utolsó részében a Jelentés VI. mellékletében is tárgyalt egyik kiemelt kérdéshez, az ún. sötét mintázatokkal (dark pattern vagy deceptive design) szembeni jogi fellépés lehetséges útjairól szól. A magyar tisztességtelen piaci magatartásról szóló törvényben az agresszív kereskedelmi gyakorlatokról szóló szakasz finomhangolására tesz javaslatot, abban a reményben, hogy a közeljövőben uniós szinten megvalósulhat egy átfogó, a digitális tisztességet erősítő jogszabály megalkotása.

Kulcsszavak: uniós fogyasztóvédelmi jog, digitális fogyasztóvédelem, fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok, UPCD, dark pattern – megtévesztő tervezési megoldások

The primary objective of this paper is to provide a summary of the Commission's report, Fitness Check of EU Consumer Law on Digital Fairness, published in Autumn 2024, which is an updated assessment of the three directives that are the cornerstones of EU consumer law (UPCD, UCTD and CRD) in the light of the Digital Single Market. The paper sets out the main aspects of this assessment, the indicators to be taken into account, and summarises the findings and conclusions of the report. In the final part, it addresses one of the key issues discussed in Annex VI of the report, namely possible ways of taking legal action against so-called dark patterns or deceptive design. It proposes a fine-tuning of the section on aggressive commercial practices in the Hungarian Unfair Commercial Practices Act, hoping that a comprehensive piece of legislation to strengthen digital fairness can be developed at EU level in the near future.

Keywords: EU consumer law, digital consumer protection, unfair commercial practices against consumers, UPCD, dark pattern - deceptive design

* DR. PUSZTAHELYI RÉKA,
PhD, habilitált egyetemi docens,
Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar,
Civilisztikai Tudományok Intézete
Polgári Jogi Tanszék,
3515 Miskolc-Egyetemváros,
reka.pusztahelyi@uni-miskolc.hu;
ORCID ID: 0000-0002-4779-2290.

1. Bevezetés

2024. október 3-án látott napvilágot az a bizottsági felülvizsgálati jelentés¹, amelynek célja átfogó jelleggel a fogyasztóvédelmi szabályok vizsgálata volt: valóban garantálják-e a fogyasztó számára, hogy a vállalkozások tisztességes magatartást tanúsítsanak a digitális egységes piacon, ezt a továbbiakban a jelen tanulmányban Jelentésnek nevezzük. Számunkra különösen érdekes, mert a kiválasztott tíz tagállam között a magyar fogyasztók helyzetére is kiterjedt a háttérkutatás. Röviden tekintsük át ennek az előzményét. Az Európai Bizottság már a 2020. november 13-i új fogyasztóvédelmi programjában² kiemelte az elemzés szükségességét. Ezt követően pedig 2022 májusában elindította a digitális tisztességesre vonatkozó uniós fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmassági vizsgálatát annak megállapítása érdekében, hogy a meglévő kulcsfontosságú horizontális fogyasztóvédelmi jogi eszközök továbbra is megfelelőek-e az EUMsz. 169. cikke alapján magas szintű fogyasztóvédelem biztosításához a digitális környezetben (digitális tisztességeség), vagy szükség van-e változtatásokra.

A Jelentés a bevezetést követően az esetleges szabályozási beavatkozás várható előnyeit rögzíti, majd az értékelés alá vett, azaz a 2017-2023 közötti időszakban bekövetkezett változásokat veszi sorra. Az általános összegző megállapításokat követően az egyes vizsgálati szempontok mentén részletezi a felülvizsgálat eredményeit az öt fő értékelési kritérium mentén. Nemcsak hogy rögzíti a vizsgálat alá vont három irányelv célkitűzéseinek eredeti fontosságát, hanem azt is, hogy a digitális környezetben is megőrzik ezek a jogszabályok a létjogosultságukat.³ Ezt követően fogalmazza meg a záró következtetéseket.⁴ A jelentés részletes melléklet tartalmaz, amelyek összterjedelme közel 130 oldal, és amely többek között olyan értékes kérdéseket is magában foglal, mint például a VI. sz. mellékletben kiemelt problémás gyakorlatok elemzése.⁵ Ez utóbbiról jelen tanulmányban szintén szót kívánunk ejteni.

2. A felülvizsgálat alapját képező fő tényezők

A 2017-ben elvégzett utolsó felülvizsgálat óta mind a digitális piaci gyors ütemű fejlődése, mind a digitális ágazatra vonatkozó uniós szabályok szükségessé tették egy olyan új megfelelőségi ellenőrzés végrehajtását, amelynek kifejezetten arra irányul, hogy az EU fogyasztóvédelmi *acquis* fő pillérjét jelentő három irányelv, azaz a fogyasztói jogokról (CRD)⁶, a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról (UCPD)⁷ és a tisztességtelen szerződési feltételekről (UCTD)⁸ szóló három irányelv rendelkezései hogyan érvényesülnek a digitális környezetben, sikerrel alkalmazandók-e a digitalizáció által a fogyasztóvédelem szempontjából felmerült konkrét kihívásokra. A 2017–2023 közötti időszakban azonban egyrészt ezeket az irányelveket is számos modernizációs célú módosítás

¹ Commission Staff Working Document - Fitness Check of EU consumer law on digital fairness, SWD(2024) 231 final, Brussel, 2024.10.03. (2024.12.21.)

² A Bizottság Közleménye Az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: Új fogyasztóügyi stratégia: A fogyasztói reziliencia erősítése a fenntartható helyreállítás érdekében. COM/2020/696 final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0696> (2024.12.21.).

³ Jelentés, 80.

⁴ Jelentés, 85.

⁵ Jelentés, 146–203.

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2005/29/EK irányelve (2005. május 11.) a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól.

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól,

⁸ A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről.

érte, másrészt figyelemmel kell lenni további, alapvetően nem fogyasztóvédelmi tárgyú, de a digitális területet érintő egyéb jogalkotási fejleményekre is. Ezek közül kiemelendő az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv (AVMSD)⁹, a digitális szolgáltatásokról szóló rendelet (DSA)¹⁰, a digitális piacokról szóló rendelet (DMA)¹¹, a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet (AI Act)¹² és az adatrendelet (Data Act)¹³.

A Jelentés öt fő értékelési kritérium mentén strukturált, amelyek az alábbiak:

- eredményesség (a célkitűzések elérése felé tett előrehaladás),
- hatékonyság (költséghatékonyság és a költségek és az előnyök arányossága, az egyszerűsítés lehetősége),
- relevancia (a jelenlegi és a felmerülő igényekhez való igazodás, a szabályozási és technológiai fejlődésre való tekintettel a célnak való megfelelés),
- koherencia (belső és külső koherencia más uniós vagy tagállami beavatkozásokkal) és
- uniós hozzáadott érték (olyan eredmények elérése, amelyek meghaladják azt, amit a tagállamok önállóan elértek volna).¹⁴

A Jelentés alapjául szolgáló háttérkutatás a 2017-es felülvizsgálati jelentés megállapításait, kritikáit is figyelembe vette. Ezen korábbi jelentés a fenti irányelveket nagyrészt hatékonnak minősítette. Mivel azonban a fogyasztói panaszok száma 2008–2016 közötti időszakban hasonló szinten maradt, így mégis arra a következtetésre jutott, hogy nem történt jelentős előrelépés a kereskedők fogyasztóvédelmi jogszabályoknak való megfelelése terén. Ennek okaként a fogyasztó korlátozott tudatosságát és korlátozott jogorvoslati lehetőségeket jelölték meg. Ezeken a problémákon volt hivatott javítani 2018-as Új megállapodás a fogyasztókért csomag, amely nemcsak a fenti három irányelvben vezetett be módosításokat, de tartalmazta a későbbiekben el is fogadott, a kollektív igényérvényesítést szolgáló képviseleti keresetokról szóló irányelv javaslatát.¹⁵

A Jelentés rögzítette azokat a mutatókat is, amelyek alapján és a fenti fő kritériumok mentén a konkrét értékelés elvégezhető:

- a digitális környezetben folytatott kereskedelmi gyakorlatokkal kapcsolatos, bejelentett fogyasztói problémák száma és nagyságrendje, beleértve az elszenvedett hátrányokat is;
- a fogyasztók kereskedőkbe vetett bizalmának foka a digitális szolgáltatások és termékek használata, illetve az online és határokon átnyúló vásárlás során;
- a digitális környezetben alkalmazandó fogyasztói jogok tudatosságának szintje;
- a digitális területen a három irányelv alapján európai és nemzeti szinten hozott ítélezési és végrehajtási intézkedések száma és tartalma a vállalkozások, különösen a kkv-k számára a digitális környezetben alkalmazott kereskedelmi gyakorlatokkal kapcsolatos megfelelési költségek;

⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról.

¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról.

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról.

¹² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról.

¹³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2854 rendelete (2023. december 13.) a méltányos adathozzáférésre és -felhasználásra vonatkozó harmonizált szabályokról.

¹⁴ Jelentés, 2.

¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/1828 irányelve (2020. november 25.) a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti keresetokról

- a jogi keret hatékonyságának és áttekinthetőségének megítélése a digitális területen érintett valamennyi szereplő (pl. fogyasztók, kereskedők, végrehajtók, bíróságok) számára;
- annak észlelése, hogy a fogyasztóvédelmi jogszabályok digitális területen történő harmonizálásával, a szabályozás széttagoltságának megakadályozásával milyen mértékben teremtenek kiegyenlített versenyfeltételeket.¹⁶

Az értékelést összetette tette az a folyamat, amely a digitális piacokon, főként a COVID-19 hatására lezajlott. Egyrészt a fogyasztók 70%-a vásárolt vagy rendelt online termékeket vagy szolgáltatásokat a felmérés évét (2023) megelőző 12 hónapban, amely 23,2% pont növekedést jelentett a 2016-os adathoz képest. Másrészt pontosan a COVID-19 hatására számos kereskedő kényszerből áttette tevékenységét az online környezetbe. Az e-kereskedelem (online árueladás) hozzájárulása ezáltal az Európai Unió GDP-jéhez a 2017-es 2,5%-ról 2021-re 4%-ra emelkedett. A vásárlók 61%-a a saját országában működő kiskereskedőktől/szolgáltatóktól, 27%-a más uniós országból, 20%-a pedig az EU-n kívüli kiskereskedőktől/szolgáltatóktól vásárolt.¹⁷

A Fogyasztói Körülmények Eredménytáblája 2023-as kiadása már tartalmazott kifejezetten a digitális tisztességgel kapcsolatos felmérésre adott válaszokat is. A válaszadók közül a fogyasztók több mint fele tapasztalt nyolc esetet a megjelölt tíz lehetséges problémás online kereskedelmi gyakorlatot tartalmazó listából.¹⁸ Ebből a leggyakoribb három: a válaszadók 76%-át személyesen célozták meg online reklámmal, a 75%-a tapasztalta a rejtett reklámot a keresési eredményekben, a 69%-uk pedig nem hitelesnek tűnő értékeléssel találkozott.

A digitális piac növekedésével arányosan emelkedett azon esetek száma is, jellemzően az ún. dark pattern-eké¹⁹, amelyek valószínűsíthetően tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak minősülhetnek, vagy sértik a fogyasztói jogokat vagy tisztességtelen kikötésnek minősülnek, tehát a három pillér-irányelv rendelkezésébe ütköznek. A Jelentés dark pattern alatt olyan tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokat ért, amelyeket a digitális interfészek vagy a rendszerarchitektúra felépítése, kialakítása vagy funkciói révén alkalmaznak, és amelyek a fogyasztókat olyan döntések meghozatalára befolyásolhatják, amelyeket egyébként nem hoztak volna meg. Sötét mintázatként való beazonosításuktól függetlenül legtöbbjük mindig is létezett, de a digitális piac növekedésével és az alkalmazott technológiák fejlődésével mind az egyénre, mind a társadalom és a gazdaság egészére gyakorolt hatásuk is egyre növekszik.²⁰ A Bizottság 2022-es tanulmánya kimutatta, hogy a sötét mintáknak való kitettség hatására megnőtt annak valószínűsége, hogy a fogyasztók preferenciáinak nem megfelelő, inkonzisztens választást hoznak - a sérülékeny fogyasztók esetében 51%-ra, az átlagos fogyasztók esetében pedig 47%-

¹⁶ Jelentés, 7–8.

¹⁷ Vö. European Commission: Consumer Conditions Scoreboard 2023 Edition, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2023, 19, <https://doi.org/10.2838/73168>. (2024.12.21.)

¹⁸ A kérdőív további tisztességtelennek minősíthető kereskedelmi gyakorlatot jelölte még meg: (1) túl nagynak tűnő online kedvezmények ahhoz, hogy valódiak legyenek – 60%; (2) versenytársak által látottaktól eltérő árak – 39%; (3) az „ingyenes” online szolgáltatások jellemzőiről/működéséről szóló elégtelen tájékoztatás – 51%; (4) keresési eredmények sorrendjének nem értése – 51%; (5) személyes adatok felhasználásának nem egyértelmű magyarázata – 55%; (6) közösségi média influencerek, akiket látszólag azért fizettek, hogy bizonyos termékeket népszerűsítsenek, de ezt nem közlik egyértelműen – 55%; (7) új terméket vásárolt magasabb áron viszonteladótól, mivel a márka hivatalos weboldalán elfogyott – 21%.

¹⁹ Csoportosításukhoz lásd: Pusztahelyi Réka: A személyes adatok üzleti célú megszerzésére alkalmazott „sötét minták” elleni fellépés lehetséges formái: Platformjog és adatvédelem. In *Medias Res*, 2023/2, 146–168.

²⁰ Vö. Francisco LUPÍÁÑEZ-VILLANUEVA et al.: Behavioural Study on Unfair Commercial Practices in the Digital Environment: Dark Patterns and Manipulative Personalisation. Final Report. Publications Office of the European Union, 2022, <https://doi.org/10.2838/859030>.

ra nőtt az inkonzisztens választások átlagos aránya, az idősebb és az alacsonyabb iskolai végzettségű fogyasztók esetében nagyobb mértékben.²¹ A későbbiekben erre még visszatérünk.

3. A Jelentés egyes kiemelt megállapításai

Az eredményességet illetően a Jelentés csak részleges eredményekről tud beszámolni, az alábbi összegző megállapításokat tartalmazza. A fogyasztói panaszok és hátrányok továbbra is magasak; a problémákat felerősíti a fogyasztók megcélzására szolgáló digitális megoldások megnövekedett léptéke, gyorsasága és hatékonysága. A jogbizonytalanság továbbra is fennáll a jogszabályok alkalmazásával kapcsolatban, és bizonyos területeken a védelem hiányosságai mutatkoznak. A szabályozás széttagozottságának kockázat jelentkezik az egyes területeken eltérő értelmezések és nemzeti jogszabályok miatt. Az állami és magánjogi jogérvényesítés elégtelennek bizonyul.²²

A koherenciát illetően a Jelentés értékelése fenntartásokkal ugyan, de pozitív: Mind a belső, mind a külső koherencia fennáll. Az uniós szabályok következetes és egymást kölcsönösen erősítő rendezettsége megállapítható, általában kiegészítik az egyéb uniós jogszabályokat, azonban fontos biztosítani a kulcsfogalmak koherens értelmezését a különböző szabályozási keretek alkalmazásakor.

A szabályozás hatékonysága kapcsán is pozitív értékelésre jut, bizonyos kritikák mellett: A költségek és hasznok társadalmi szinten egyensúlyban vannak (amennyiben számszerűsíthetők). A fogyasztók, a kereskedők és a hatóságok számára is jelentős előnyökkel járnak, viszont konkrét területeken szükséges a szabályozás egyszerűsítése (pl. tájékoztatási kötelezettségek, elállási jog).

A szabályozás relevanciája kapcsán is hasonlóképpen csak részlegesen sikereket mutat az értékelés. Egyrészt a technológiasemleges szabályozást továbbra is bevált megoldásnak tekinti, az uniós célkitűzések keresztülvitele is fontos. Másrészt viszont a különböző technológiai és piaci fejlemények hatással lesznek a célnak való megfelelésre, és a jövőben várhatóan gyorsabb ütemben fognak hatni és ugyanígy más uniós jogszabályok alkalmazása is hatással lesz a relevanciára.

Az uniós hozzáadott érték vonatkozásában a Jelentés egyértelműen pozitív értékeléssel zár. Az uniós jogi keret viszonylag vagy jelentősen jobb eredményeket ér el, mint amilyeneket a tagállamok elérhettek volna.

A Jelentés megmutatja, hogy a fogyasztók és a kereskedők között továbbra is fennállnak ugyanazok a hatalmi egyensúlyhiányból eredő problémák, amelyek a múltban az uniós beavatkozást és az azt követő módosításokat kiváltották, és amelyeket most a fogyasztók megcélzására szolgáló digitális megoldások megnövekedett léptéke, sebessége és hatékonysága felerősített.²³ A három irányelv jelenlegi formájában csak részben tükrözi a jelenlegi és jövőbeli fogyasztóvédelmi igényeket.

A szabályozás hatástalansága egyik okaként a Jelentés azt a problémát nevesíti, amely a három irányelvnek a digitális környezetben, különösen az új technológiákra és az adatalapú gyakorlatokra való alkalmazása és értelmezése körüli jogi bizonytalanságból ered, amelyet megerősített a nyilvános konzultáció: szükséges tehát a további harmonizáció.²⁴ A jogbiztonság hiánya azonban a kutatás szerint részben az irányelvek tagállami értelmezési bizonytalanságából is ered.²⁵ Ezek közül több kérdés is szoros összefüggésben áll a Jelentés VI. mellékletében részletezett problematikus gyakorlatok valamelyikével.

²¹ Uo.

²² Jelentés 35.

²³ Jelentés 80.

²⁴ Jelentés 44.

²⁵ Jelentés 45.

A jelentés kiemeli, hogy az irányelvek az alapelveken nyugvó szabályozási megközelítése számos előnnyel jár, de az ily módon tágran megfogalmazott jogi rendelkezések néha nem elég konkrétak ahhoz, hogy a digitális környezetben a kereskedelmi gyakorlatokra és az interfész architektúrákra hatékonyan alkalmazzák őket a gyakorlatban. A kereskedőknek nehéz ezeket az általános elveket a konkrét fejlesztési döntések szintjén kezelni, az interfészek, a szoftver, a hardver, és teljes infrastruktúra fejlesztésekor. Továbbá, az általános elvek nem alkalmasak arra, hogy különböző technológiai eszközökkel hajtsák végre (pl. a webcrawlek és egyéb alkalmazások segítségével történő automatikus megfelelés-ellenőrzés), szemben a feketelistákon szereplő konkrétabb tiltásokkal.

Szintén értelmezési problémák jelentkeztek a sérülékeny fogyasztó és az átlagfogyasztó fogalmainak alkalmazásával összefüggésben. A Jelentés is azt sugalmazza, hogy az „átlagfogyasztó” normatív absztrakciója és a digitális környezetben tanúsított fogyasztói magatartás valósága közötti növekvő eltérés aláássa az uniós fogyasztóvédelmi jog hatékonyságát.²⁶

Itt szeretnénk rámutatni arra, hogy korábbi munkákban is kiemeltük azt, hogy az átlagfogyasztó és a digitális környezetben értékelhető sérülékenységi merőben új megközelítést igényel, mert sajátos, a digitális környezettel szorosan összefüggő jegyekkel bír:

- Kiszolgáltatottsága alapvetően a szituációtól függ, nem köthető feltétlenül a rendelkezésre álló törvényi definícióban megadott egyik korábbi statikus csoportjellemzőhöz sem.²⁷
- A dinamikusán változó digitális környezetben a fogyasztó kiszolgáltatottsága is dinamikusán változó természetű.
- A profilalkotás miatt akár saját korábbi döntései mögötti irracionális tényezőket, saját elfogultságait, tehát önmagát is le kell küzdenie az újabb befolyásolás kiküszöbölése érdekében.
- az adaptálódó technológia befolyásolásával kiszolgáltatottsága is arányosan változik, ilyen értelemben is relatív jellegű,
- továbbá fokozatokban észlelhető (mert nincs éles határvonal a kiszolgáltatott és az átlagfogyasztó között).
- személyre szabott marketingtevékenység miatt sérülékenysége akár csoporttól függetlenül, egyéni szinten is vizsgálendő.²⁸

Ezen felül egyes „klasszikusan” sérülékeny csoportokhoz tartozók részvételi aránya a digitális piacon is fokozatosan növekszik, úgymint a kiskorúak és az időskorúak, miközben a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv vonatkozó rendelkezése²⁹ csak ritkán jelenik meg a bírói döntésekben.

A Jelentés fontos megállapításának tartjuk, hogy hangot ad azon véleményeknek, miszerint az uniós fogyasztóvédelmi jogot aláássa a tisztességes kereskedelemre vonatkozó pozitív kötelezettség hiánya is (szemben a tisztességtelen kereskedelem tilalmára vonatkozó negatív kötelezettséggel), amely magában foglalhatná a fogyasztóvédelmi szempontok beépített és alapértelmezett figyelembevételének biztosítására vonatkozó kötelezettséget. Voltak olyan javaslatok, amelyek a kereskedők számára a „beépített tisztességesség” (fairness

²⁶ Jelentés 46.

²⁷ Ennek értékelés alá vonhatóságához lásd: Arianna ROSSI, Rachele CARLI, Marietjie W. BOTES, Angelica FERNANDEZ, Anastasia SERGEEVA, Lorena SÁNCHEZ CHAMORRO: Who is vulnerable to deceptive design patterns? A transdisciplinary perspective on the multi-dimensional nature of digital vulnerability. *Computer Law & Security Review*, Volume 55, 2024, 106031, <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2024.106031>.

²⁸ PUSZTAHELYI Réka – BUSKÓ Tímea: A fogyasztói döntéshozatal (kifürkészhetetlen?) útjai a digitális térben a viselkedéstudományok és a pszichológia tükrében. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica Et Politica*, 2022/2, 329–353.

²⁹ Vö. UPCD 5. cikk (3) bekezdés.

by design) kötelezettségének bevezetését javasolták, amely olyan technikai és szervezési intézkedések meghozatalát jelentené, amelyek a fogyasztóvédelmi megfontolásoknak a termék vagy szolgáltatás fejlesztésének minden szakaszába történő beépítését szolgálnák.³⁰ Már a UCPD gyakorlatát összegző bizottsági iránymutatás kiemelte, hogy a szakmai gondosság meghatározása milyen különös jelentőséggel bír a sötét minták és az adatalapú személyre szabott gyakorlatok értékelésekor: a kereskedőknek megfelelő intézkedéseket kell hozniuk annak biztosítására, hogy elektronikus felületük kialakítása ne torzítsa a fogyasztók üzleti döntéseit.³¹ A digitális környezetben tanúsítandó szakmai gondosság jelentése körül azonban bizonytalanság uralkodik, szükség van valamiféle viszonyítási alap, referenciaérték meghatározására.

4. A Jelentés egyes következtetései

A Jelentés rögzíti, hogy az uniós fogyasztóvédelmi jog technológia-semleges jellege a digitális egységes piac szabályozási keretének szükséges eleme. A vizsgált irányelvek eddig is biztosították a szabályozási biztonság és a fogyasztói bizalom szükséges minimumát, hogy támogassák a fogyasztóbarát digitális termékek és szolgáltatások sokszínű piacának fejlődését az EU-ban.³² Digitális környezetben viszont, a generálklauzula jellegű szabályok értelmezése problémákat hordoz és visszaveti az irányelvek hatékony érvényesülését.

Az uniós fogyasztóvédelmi jog „védőháló” szerepe mellett a szabályozási környezet gyors változását tapasztalhattuk az utóbbi években. Továbbá olyan egyéb digitális jogszabályokkal lépnek együtthatásba, amelyek bizonyos típusú kereskedőkre (pl. online platformok) vagy technológiákra (pl. mesterséges intelligencia rendszerek) vonatkozó szabályokat írnak elő. Mivel több tagállam új fogyasztóvédelmi jogszabályokat fogadott el vagy fontolgatja ezek elfogadását bizonyos területeken (például az influencer marketing és a digitális előfizetések), továbbá uniós iránymutatás, bírósági gyakorlat hiányában a nemzeti hatóságok hajlanak a saját értelmezési gyakorlatuk önálló kialakítására, ez hatékony beavatkozás nélkül az európai szinten a digitális fogyasztóvédelmi jog egyre erősödő fragmentációját eredményezheti. Jelenleg tehát a fogyasztóvédelem szintje a fogyasztók lakóhelye szerinti tagállamtól, a kereskedő székhelyétől, üzleti modelljétől, illetve a termékekben vagy szolgáltatásokban használt személyes adatok vagy mögöttes technológiák kategóriáitól függően változhat.³³

A Jelentés az alábbi fejlesztésre szoruló kérdéseket összegzi:

1. a legártalmasabb problematikus gyakorlatok kezelése a digitális technológiákba vetett fogyasztói bizalom növelése, a fogyasztók hátrányainak csökkentése és annak lehetővé tétele érdekében, hogy a fogyasztók ésszerűbb és megalapozottabb döntéseket hozhassanak a digitális környezetben;

2. a piaci szereplők számára a jogi bizonytalanság csökkentése az uniós fogyasztóvédelmi jognak a digitális környezet gyakorlataira való alkalmazásával kapcsolatban, a tagállamok közötti szabályozási széttagoltság megelőzése, valamint a digitális gazdaságban a tisztességes növekedés és a versenyképesség előmozdítása;

³⁰ Jelentés 53.

³¹ A Bizottság Közleménye – Iránymutatás a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól szóló 2005/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv értelmezéséhez és alkalmazásához (EGT-vonatkozású szöveg) (2021/C 526/01), HL C 526., 2021.12.29., 1—129., 101.

³² Jelentés 86.

³³ Jelentés 87.

3. az uniós fogyasztóvédelmi jog és a B2C digitális piacok, az új technológiák és a fogyasztói adatok kereskedelmi célú felhasználásának szempontjait szabályozó egyéb uniós jogszabályok következetes alkalmazásának biztosítása;

4. az uniós fogyasztóvédelmi jog hatékonyabb érvényesítésének és betartásának elősegítése, különösen a technológiailag összetett esetekben, valamint annak mérlegelése, hogy miként lehet kezelni a fogyasztóvédelem határokön átnyúló érvényesítésével kapcsolatos jelenlegi kihívásokat;

5. a meglévő szabályok egyszerűsítése a meghatározott területeken, a magas szintű fogyasztóvédelem célkitűzésének veszélyeztetése nélkül.³⁴

5. A sötét mintázatokkal szembeni fellépés

Az alábbiakban a Jelentés VI. mellékletében kiemelt problematikus gyakorlatok közül a sötét minták (dark patterns) kérdéskörét vesszük részletesebb vizsgálódás alá. A Jelentés meghatározása szerint a sötét minták (dark patterns; vagy megtévesztő tervezés: deceptive design) kifejezés olyan kereskedelmi gyakorlatokra utal, amelyeket a digitális felületek vagy a rendszer felépítése, kialakítása vagy funkciói révén alkalmaznak, és amelyek olyan döntések meghozatalára tudják befolyásolni a fogyasztókat, amelyeket egyébként nem hoztak volna meg, például a választási lehetőségek nem semleges módon történő bemutatása, hamis visszaszámláló időzítők használata a sürgősség megteremtése érdekében, érzelmi manipuláció alkalmazása, hogy a fogyasztók meggondolják a jelzett választásukat, a kérdések kettős tagadással történő megfogalmazása, félrevezető adatkezelési hozzájárulási lehetőségek, például cookie-bannerekben.³⁵

A sötét minták széleskörű elterjedtsége és káros hatása mára evidencia. Számos kutatási jelentés, szakirodalmi forrás számolt be az elmúlt évtizedben ezen gyakorlatokról Európában és világszerte is.³⁶ A sötét tervezési megoldások jellemzik az óriásplatformokat is, ahol is a fejlett mesterségesintelligencia-rendszer alkalmazása még hatékonyabb és adaptívabb technikai megoldásokat eredményez.³⁷ A technikák közös sajátossága, hogy megtervezésük a pszichológia és a viselkedéstudományok eredményein alapul, kifejezett céljuk az emberi döntéshozatalban rejlő hiányosságok és torzítások, valamint az emberi kognitív képességek korlátozott volta kihasználása. Fejlesztésük, továbbfejlődésük³⁸ a felhasználói élmény és a válaszreakciók mérésén, tesztelésén és empirikus kísérleteken alapszik.

³⁴ Jelentés 89.

³⁵ Jelentés 146.

³⁶ például Online Choice Architecture: How Digital Design Can Harm Competition and Consumers. Discussion paper. Competition and Market Authority, 2022; Giovanni SARTOR – Francesca LAGIOIA – Federico GALLI: *Regulating Targeted and Behavioural Advertising in Digital Services. How to Ensure Users' Informed Consent*. 2021. szeptember; Federico GALLI: Online Behavioural Advertising and Unfair Manipulation Between the GDPR and the UCPD. In Ebers, Martin – Cantero Gamito, Marta (szerk.): *Algorithmic Governance and Governance of Algorithms: Legal and Ethical Challenges*. Cham, Springer, 2021, 109–135. https://doi.org/10.1007/978-3-030-50559-2_6; Daniel SUSSE – Beate ROESSLER – Helen F. NISSENBAUM: Online Manipulation: Hidden Influences in a Digital World. 4(1) *Georgetown Law Technology Review* (2019) 1–45., <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3306006>; Mario MARTINI et al.: Dark Patterns: Phänomenologie und Antworten der Rechtsordnung. *Zeitschrift für Digitalisierung und Recht* 2021/1., 47–74., LESZKOVEN László: Veszélyes szerződések, avagy tényleg nincs új a nap alatt? *Gazdaság és Jog*, 2023/7–8., 3–7.; SZILÁGYI Pál: Egy javaslat a sötét mintázatok és megoldások elleni fellépés szabályozására, *Európai Jog*, 2023/5., 19–25.

³⁷ STEFÁN Ibolya: A mesterséges intelligencia alkalmazása a közösségi platformokon. In: Koltay, András; Szikora, Tamás; Lapsánszky, András (szerk.) *A vadnyugat vége? : Tanulmányok az Európai Unió platformszabályozásáról*, ORAC Kiadó Kft. Budapest, 2024, 212–228.

³⁸ Esetleg itt számba véve az alkalmazott mesterséges-intelligencia rendszert is, annak a gépi tanulás révén megvalósuló önfejlesztő képességét.

Mindamellett, hogy itt megjegyezzük, hogy a sötét mintákkal szembeni fellépés láthatóan nem merül ki az UCPD, sem tágabban az uniós fogyasztóvédelmi jog szabályozási tárgykörében,³⁹ az alábbiakban az UCPD fogalmi keretrendszerében maradva tárgyaljuk a sötét mintákat.

A Behavioural Study a sötét tervezési megoldások számos válfaját különböztette meg: Nagging(nógatás, zaklatás), Activity messages (híradás mások tevékenységéről), Testimonials (tanúsítás pl. áru minősége), Roach motel (olyan döntési helyzetek, amelyből a fogyasztó nehezen jut ki, nehezen tudja megmásítani), Price comparison prevention(árösszehasonlítás kizárása), Intermediate currency (közvetítő elszámolóegység, token, játékpénz), Sneak into basket (kosárba kúszó termék), Hidden Costs (rejtett költségek), Hidden Subscription/forced continuity (ingyenes próbaidőszakot követő rejtett előfizetés, kikényszerített szerződési folytonosság), Bait and switch (beetetés), Hidden information/False hierarchy (rejtett információ, félrevezetően súlyozott döntési opciók), Preselection (default) –(alapértelmezett beállítás, előválasztás), Toying with emotion (játék az érzelmekkel), Trick questions (trükkös kérdések, pl. dupla tagadás alkalmazása kérdésben), Disguised ad (bújtatott reklám), Confirmsaming (választás miatt szégyenérzet), Forced registration (kierőszakolt regisztráció), Low stock / high demand message (alacsony készlet – nagy kereslet üzenetek), Countdown timer/Limited time message (visszaszámláló, korlátozott ideig elérhető ajánlatok), Infinite scroll (végtelen scrollozás), Autoplay (automata lejátszás), Immortal account (törölhetetlen account), Misleading referencing pricing (félrevezető referenciaárak), Friend spam (ismerősök bevonása), Loot boxes (ajándék/meglepetésdobozok), Personalised pricing (személyre szabott árazás), Personalised ranking (személyre szabott rangsorolás), Personalised advertising (személyre szabott reklám), Personalised communications (személyre szabott kereskedelmi üzenetek).⁴⁰ Ez a kutatási jelentés is, továbbá – a szakirodalmak közül kiemelve – Mathur és szerzőtársai szintén ezeket a gyakorlatokat a fogyasztói döntések torzításának mikéntje felől megközelítve rendszerezték: vajon a döntéshozatali szabadságot korlátozzák vagy az annak meghozatalához szükséges információk elérhetőségét.⁴¹

A Jelentést megelőző nyilvános konzultáció⁴² során a fogyasztók 89%-a számolt be arról, hogy a weboldal/alkalmazás kialakításában megjelenő sötét minták összezavarják, 76%-uk pedig úgy érezte, hogy a használt nyelvezet vagy kialakítás nyomást gyakorol valamilyen vásárlásra. A Bureau Européen des Unions de Consommateurs (továbbiakban BEUC) 2023-ban elvégzett felmérése szerint a fogyasztók 61%-a érezte magát nyomás alatt, amikor online vásárolt, és 41%-uk végül olyan dolgot vásárolt, amit nem akart a zavaros design miatt.⁴³

A sötét megoldások jogi szabályozása alapvetően azon a nehezen megragadható kérdésen múlik, hogy mikor lépi át a tervezési megoldás a meggyőzés és a manipuláció

³⁹ Vö. PUSZTAHELYI: A személyes adatok üzleti célú megszerzésérei.m. Vö. DSA 25. cikk, DMA 5.,10., 13. cikk. Ezen túlmenően Európai Adatvédelmi Testület 3/2022 számú iránymutatása alapján a GDPR rendelkezései is alkalmazandók. Ugyanígy felmerül az uniós marketingjog párhuzamos felülvizsgálata is. Vö. Bram DUIVENVOORDE: Consumer Protection in the Age of Personalised Marketing: Is EU Law Future-proof? *European Papers*, 2023/2, 631–646. <https://doi.org/10.15166/2499-8249/679>.

⁴⁰ LUPIÁÑEZ-VILLANUEVA et al. i.m. 61–70.

⁴¹ Arunesh MATHUR – Jonathan MAYER – Mihir KSHIRSAGAR: What Makes a Dark Pattern... Dark? Design Attributes, Normative Considerations, and Measurement Methods. *CHI '21: Proceedings of the 2021 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. 2021. május, <https://doi.org/10.1145/3411764.3445610>, 1–18., 8.

⁴² Factual summary – public consultation on the Fitness Check of EU consumer law on digital fairness https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13413-Digital-fairness-fitness-check-on-EU-consumer-law/F_en (2024.12.21.) Ref. Ares(2023)2578495 - 12/04/2023.

⁴³ BEUC: Dark Patterns” and the EU Consumer Law Acquis. Recommendations for better enforcement and reform. The European Consumer Organisation (BEUC), 2022, https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/beuc-x-2022-013_dark_patterns_paper.pdf 2. (2024.12.21.)

határvonalát.⁴⁴ Az adott tervezési megoldás egyes fogyasztók esetében teljesen áttekinthető, kognitív képességeit nem haladja meg, vagy az azzal járó befolyásolás nem lépi át a megengedett mértéket. Számos szerző ezért sok, jelenleg is már létező megoldás esetében az egyértelműen tisztességtelennek nem tekinthetőket egyfajta szürke zónába sorolja. Ugyanezen okból Szilágyi Pál is azzal érvel, hogy az antitröszt szabályozási gyakorlat mintájára szükséges lenne, hogy bizonyos magatartások ne mérlegelés nélkül legyenek tiltottak, hanem egy észszerűségi elv keretei között vizsgáljuk meg az alkalmazásával járó hatásokat.⁴⁵ Ezért újszerűségük okán a UCPD fekete listájában foglalt magatartások kiterjesztő értelmezésére gyakorlatilag nincs lehetőség, a megtévesztő vagy az agresszív gyakorlatok tilalma már nagyobb eredménnyel kecsegtet.

Egyetértünk a BEUC 2022-ben megfogalmazott véleményével,⁴⁶ miszerint, ha a „szakmai gondosság” fogalma valóban olyan elveket foglal magában, mint a „tisztességes piaci gyakorlat”, a „jóhiszeműség” és a „jó piaci gyakorlat”, akkor ezek az elvek olyan normatív értékeket hangsúlyoznak, amelyek az üzleti tevékenység konkrét területén érvényesek. Következésképpen a vállalkozásoknak, amikor kialakítják azt a felületet, amelyen keresztül kapcsolatba lépnek a fogyasztókkal, követniük kell ezeket az elveket. Ez azt jelenti, hogy a kereskedőknek meg kell akadályozniuk, hogy a fogyasztókat félrevezesse vagy befolyásolja egy olyan felhasználói felület, amely egy bizonyos döntés meghozatalára ösztönzi őket anélkül, hogy lehetőségük lenne megérteni e döntés következményeit.⁴⁷ – szemben a Jelentésben foglaltakkal, amely szerint, mint ahogy fentebb kiemeltük, a generálklauzula nehézkes értelmezése miatt szükséges lenne a tisztességes eljárás pozitív és akár tovább konkretizált eseteit is jogi rendelkezésekben megfogalmazni.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a Jelentés nagy részében beépítette a BEUC 2022-es javaslataiban megfogalmazott alábbi, a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalmáról szóló irány módosítására vonatkozó ajánlásokat:

- Új referenciaértékek bevezetése annak értékelésére, hogy mi minősül (nem) tisztességesnek a kereskedelmi kommunikációban, az „átlagos” fogyasztó fogalmának aktualizálása érdekében, beleértve azt is, hogy a digitális aszimmetria hogyan befolyásolja a fogyasztók üzleti döntéseit.
- Új szabály bevezetése a felperesek és a végrehajtó hatóságok bizonyítási terheinek enyhítésére.
- A vállalkozások számára a „beépített tisztességesség” általános elvének tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettség megállapítása.
- Az UCPD mellékletében be kell tiltani bizonyos sötét mintákat, például a „confirm-shaming” gyakorlatát, amely a nyelv és az érzelmek (pl. a megszégyenítés) használatát jelenti, hogy a felhasználókat egy adott döntés meghozatalára vagy a cselekvéstől való tartózkodásra ösztönözze, vagy bűntudatot keltsen bennük.⁴⁸

6. Összegzés: Úton a Digitális Tisztesség Jogszabály felé

A BEUC 2023-ben még konkrétabb szabályozási javaslatokat címzett a Bizottsághoz a Towards European Digital Fairness c. ajánlásában, amelyek közül a sötét mintákhoz kapcsolhatókat emeljük itt ki.

- Az UCPD-ben szükség van a sötét minták horizontális tilalmára, amelyet egy kijátszás elleni záradékkal kell megerősíteni;

⁴⁴ LUPIÁÑEZ-VILLANUEVA i. m. 40.

⁴⁵ SZILÁGYI im. 24.

⁴⁶ BEUC: i.m. (2022), 11.

⁴⁷ BEUC i.m. (2022) 6.

⁴⁸ Uo.

- Tilos a pszihografikus profilalkotás alkalmazása az árak személyre szabása érdekében;
- A személyre szabási gyakorlatokat tisztességesse kell tenni, és lehetővé kell tenni a fogyasztók számára, hogy a fogyasztók számára döntési jogokat biztosítsanak;
- Meg kell fontolni a játékon belüli vagy alkalmazáson belüli pénznemek tilalmát.
- Be kell tiltani a loot boxok, a „pay-to-win” mechanizmusok vagy más véletlenszerű tartalmak valódi pénzért cserébe történő felajánlását olyan játékokban, amelyekhez valószínűleg kiskorúak férnek hozzá.
- Az elállási gomb mellett a fogyasztói jogokról szóló irányelvnek tartalmaznia kellene egy lemondási gombot is a hosszú távú szerződések esetében.
- A hamisított és szponzorált értékelések elleni intézkedéseket ki kell vizsgálni annak ellenőrzése érdekében, hogy szükség van-e szigorúbb védelemre.
- Tilalmakra van szükség a fogyasztók védelme érdekében az online szolgáltatások függőséget okozó hatásaival szemben, különös tekintettel az ilyen gyakorlatok kiskorúakra gyakorolt hatásaira.
- A digitális aszimmetriát jelentő egyensúlyhiány megszüntetése érdekében a fogyasztók számára új jogokat kell bevezetni: a. jog arra, hogy ne legyenek nyomon követhetők, b. jog az értelmes személyre szabáshoz, c. jog a nem személyre szabott ajánlatokhoz, d. jog a saját „digitális alteregó” megismeréséhez, e. jog az emberi kapcsolattartóhoz.⁴⁹

Itt kell kitérni arra a szabályozási kezdeményezésre is, amely az Európai Parlament részéről indult⁵⁰ és több más konkrét szabályozási célkitűzés mellett az UCPD rendelkezései közé be kívánta illeszteni a sötét mintázatok alkalmazásának tilalmát, mint a megtévesztő kereskedelmi gyakorlat egyik nevesített altípusát: „ea) olyan gyakorlatok, amelyek eredményeként vagy valószínűsíthetően az online interfész vagy annak egy része szerkezetén, kialakításán vagy funkcionalitásán keresztül szándékosan vagy ténylegesen torzul vagy sérül a szolgáltatás igénybe vevőjének autonómiája, döntéshozatali képessége vagy választási lehetőségei.” (UCPD 6. cikk (2) bekezdés, új ea pont)

Szintén kiegészítette volna az irányelv fekete listáját az alábbi módosítással (új 7a. pont): „i. egyes választási lehetőségek kiemelése az online szolgáltatás igénybe vevőjének döntésre való felkérésekor; ii. a szolgáltatás megszüntetésének lényegesen körülményesebbé tétele a szolgáltatásra való feliratkozáshoz képest.”

Sajnos az Európai Parlament 2024. január 17-i jogalkotási állásfoglalásával e konkrét szakaszokat kihagyta a módosítási javaslatok közül.⁵¹

2024. szeptember 17-én azonban, a demokráciáért, a jogérvényesülésért és a jogállamiságért felelős biztosjelöltnek címzett megbízólevelében von der Leyen elnök arra utal, hogy szükség van „egy digitális tisztességeségről szóló törvény kidolgozására, amely a sötét mintákkal, a közösségi média influencerek általi marketinggel, a digitális termékek addiktív kialakításával és az online profilalkotással kapcsolatos etikátlan technikák és kereskedelmi

⁴⁹ BEUC: Towards European Digital Fairness. BEUC framing response paper for the REFIT consultation https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/BEUC-X-2023-020_Consultation_paper_REFIT_consumer_law_digital_fairness.pdf (2024.12.21.)

⁵⁰ Vö. Az Európai Parlament 2023. május 11-én elfogadott módosításai a 2005/29/EK és a 2011/83/EU irányelv a fogyasztók zöld átállásban való szerepvállalásának a tisztességtelen gyakorlatokkal szembeni hatékonyabb védelem és a hatékonyabb tájékoztatás révén történő növelése tekintetében történő módosításáról szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre irányuló javaslatához (COM(2022)0143 – C9-0128/2022 – 2022/0092(COD))(1) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0201_HU.html Módosítás 42. (2024.12.21.)

⁵¹ Az Európai Parlament 2024. január 17-i jogalkotási állásfoglalása a 2005/29/EK és a 2011/83/EU irányelvnek a fogyasztók zöld átállásban való szerepvállalásának a tisztességtelen gyakorlatokkal szembeni hatékonyabb védelem és a hatékonyabb tájékoztatás révén történő növelése tekintetében történő módosításáról szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre irányuló javaslatról (COM(2022)0143 – C9-0128/2022 – 2022/0092(COD)) P9_TA(2024)0018.

gyakorlatok ellen lép fel, különösen amikor a fogyasztók sebezhetőségét kereskedelmi célokra használják ki”.⁵²

Mindezek tükrében a közeljövőben várható a digitális fogyasztóvédelmi jog újabb vívmányát jelentő olyan új jogszabály, vagy módosítási csomag megalkotása, amely a Jelentésben kiemelt problémákra hatékony megoldási javaslatokat tartalmaz, és egyidejűleg pontosítja az uniós fogyasztóvédelmi szabályok és a digitális piacra vonatkozó, a digitális transzformációval vagy a mesterséges intelligencia alkalmazásával összefüggő egyes jogszabályok megfelelő összhangját is.

Mindaddig azonban elgondolkodtatható az a lehetőség is, amely a magyar, a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló 2008. évi XLVII. törvény finomhangolása által is elvégezhető, mégpedig az irányelvben szövegében egyébként megjelenő *undue influence*, azaz a tisztességtelen befolyásolás⁵³ kifejezés törvényi beszövegezésével. Hiába rögzíti ugyanis az irányelv a fogalommagyarázatok között, hogy mit jelent a nem megengedett befolyásolás⁵⁴, véleményünk szerint ezt nem merítik ki a fogyasztóval szembeni hatalmi helyzet kihasználása, vagy a fogyasztó zavarása esetek. Másrészt a megtévesztő tervezési megoldások, az interfész kialakítása olyan új helyzetet jelent, amely miatt a hatalmi helyzet újraértelmezése is szükséges. Egyszerűbb és célravezetőbb tehát magát a tisztességtelen befolyásolást megragadni. A javaslatunk ezért a következő:

Agresszív az a kereskedelmi gyakorlat, amely – figyelembe véve valamennyi tényszerű körülményt – pszichés vagy fizikai nyomásgyakorlással, vagy *tisztességtelen befolyásolással* – akár a fogyasztóval szembeni hatalmi helyzet kihasználása, akár a fogyasztó zavarása révén – az adott helyzetben jelentősen korlátozza vagy alkalmas arra, hogy jelentősen korlátozza a fogyasztónak a termékkel kapcsolatos választási vagy magatartási szabadságát, illetve lehetőségét a tájékozott döntés meghozatalára, és ezáltal a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készteti, amelyet egyébként nem hozott volna meg, vagy erre alkalmas.

⁵² Mission Letter. https://commission.europa.eu/document/download/907fd6b6-0474-47d7-99da-47007ca30d02_en?filename=Mission%20letter%20-%20McGRATH.pdf (2024.12.21.)

⁵³ A magyar jogban a tisztességtelen befolyásolásnak a szerződési vagy végrendelkezési akaratra ható természetére és ennek következményeire lásd: PUSZTAHELYI Réka: Interplay between undue influence, usury, and immoral contracts in the light of the recent case law of Hungary. *European Integration Studies*, 2022/2, 33-41.; PUSZTAHELYI Réka: Undue Influence as a Civil Law Concept in the Hungarian Legislation and Judicial Practice : Investigation of the Drafts of the Hungarian Civil Code between 1900 and 1928 and the Corresponding Literature and Practice. *Journal On European History Of Law*, 2023/2, 144–155.; PUSZTAHELYI Réka: A végakarat tisztességtelen befolyásolása mint érvénytelenségi ok a magyar bírói gyakorlatban. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/3, 90–104.; PUSZTAHELYI Réka: A végrendelkező akaratának tisztességtelen befolyásolása, *Jogtudományi Közlöny*, 2021/9, 397–408.

⁵⁴ Az irányelv 2. cikk l) pontja értelmében a nem megengedett befolyásolás a fogyasztóval szembeni hatalmi helyzet kihasználása nyomásgyakorlásra, akár fizikai erőszak alkalmazása vagy azzal való fenyegetés nélkül oly módon, amely jelentősen korlátozza a fogyasztónak a tájékozott döntés meghozatalára való képességét. Eleve nem látjuk megfelelőnek a magyar fordítást, mert nem tükrözi a nem megengedett befolyásolás kifejezés a tisztességtelen befolyásolás jelentéstartalmát.

Felhasznált irodalom

- Arianna ROSSI, Rachele CARLI, Marietjie W. BOTES, Angelica FERNANDEZ, Anastasia SERGEEVA, Lorena SÁNCHEZ CHAMORRO: Who is vulnerable to deceptive design patterns? A transdisciplinary perspective on the multi-dimensional nature of digital vulnerability. *Computer Law & Security Review*, Volume 55, 2024, 106031, <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2024.106031>.
- BEUC: Dark Patterns” and the EU Consumer Law Acquis. Recommendations for better enforcement and reform. The European Consumer Organisation (BEUC), 2022, https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/beuc-x-2022-013_dark_patterns_paper.pdf
- BEUC: Towards European Digital Fairness. BEUC framing response paper for the REFIT consultation https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/BEUC-X-2023-020_Consultation_paper_REFIT_consumer_law_digital_fairness.pdf
- Bizottság Közleménye Az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: Új fogyasztóügyi stratégia: A fogyasztói reziliencia erősítése a fenntartható helyreállítás érdekében. COM/2020/696 final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0696>
- Bizottság Közleménye –Iránymutatás a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól szóló 2005/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv értelmezéséhez és alkalmazásához (EGT-vonatkozású szöveg) (2021/C 526/01), HL C 526., 2021.12.29., 1–129.
- Commission Staff Working Document - Fitness Check of EU consumer law on digital fairness, SWD(2024) 231 final, Brussel, 2024.10.03.
- Bram DUIVENVOORDE Consumer Protection in the Age of Personalised Marketing: Is EU Law Future-proof? *European Papers*, 2023/2, 631–646, <https://doi.org/10.15166/2499-8249/679>
- European Commission: Consumer Conditions Scoreboard 2023 Edition, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2023, 19, <https://doi.org/10.2838/73168>.
- Federico GALLI: Online Behavioural Advertising and Unfair Manipulation Between the GDPR and the UCPD. In Ebers, Martin – Cantero Gamito, Marta (szerk.): *Algorithmic Governance and Governance of Algorithms: Legal and Ethical Challenges*. Cham, Springer, 2021, 109–135. https://doi.org/10.1007/978-3-030-50559-2_6
- LESZKOVEN László: Veszélyes szerződések, avagy tényleg nincs új a nap alatt? *Gazdaság és Jog*, 2023/7–8., 3–7.
- Francisco LUPIÁÑEZ-VILLANUEVA et al.: Behavioural Study on Unfair Commercial Practices in the Digital Environment: Dark Patterns and Manipulative Personalisation. Final Report. Publications Office of the European Union, 2022, <https://doi.org/10.2838/859030>.
- Mario MARTINI et al.: Dark Patterns: Phänomenologie und Antworten der Rechtsordnung. *Zeitschrift für Digitalisierung und Recht* 2021/1., 47–74.
- Arunesh MATHUR – Jonathan MAYER – Mihir KSHIRSAGAR: What Makes a Dark Pattern... Dark? Design Attributes, Normative Considerations, and Measurement Methods. *CHI '21: Proceedings of the 2021 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. 2021. május, 1–18., <https://doi.org/10.1145/3411764.3445610>,
- Mission Letter. https://commission.europa.eu/document/download/907fd6b6-0474-47d7-99da-47007ca30d02_en?filename=Mission%20letter%20-%20McGRATH.pdf
- Online Choice Architecture: How Digital Design Can Harm Competition and Consumers. Discussion paper. Competition and Market Authority, 2022, <https://www.gov.uk/government/publications/online-choice-architecture-how-digital-design-can-harm-competition-and-consumers>.

- PUSZTAHELYI Réka – BUSKÓ Tímea: A fogyasztói döntéshozatal (kifürkészhetetlen?) útjai a digitális térben a viselkedéstudományok és a pszichológia tükrében. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica Et Politica*, 2022/2, 329–353.
- PUSZTAHELYI Réka: A személyes adatok üzleti célú megszerzésére alkalmazott „sötét minták” elleni fellépés lehetséges formái: Platformjog és adatvédelem. *In Medias Res*, 2023/2, 146–168. <https://doi.org/10.59851/imr.12.2.7>.
- PUSZTAHELYI Réka: A végakarát tisztességtelen befolyásolása mint érvénytelenségi ok a magyar bírói gyakorlatban. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/3, 90–104.; <https://doi.org/10.32980/MJSz.2021.3.1021>.
- PUSZTAHELYI Réka: A végrendelkező akaratának tisztességtelen befolyásolása, *Jogtudományi Közlöny*, 2021/9, 397–408.
- PUSZTAHELYI Réka: Interplay between undue influence, usury, and immoral contracts in the light of the recent case law of Hungary. *European Integration Studies*, 2022/2, 33–41.; <https://doi.org/10.46941/2022.e2.33-41>.
- PUSZTAHELYI Réka: Undue Influence as a Civil Law Concept in the Hungarian Legislation and Judicial Practice: Investigation of the Drafts of the Hungarian Civil Code between 1900 and 1928 and the Corresponding Literature and Practice. *Journal On European History Of Law*, 2023/2, 144–155.
- Giovanni SARTOR – Francesca LAGIOIA – Federico GALLI: *Regulating Targeted and Behavioural Advertising in Digital Services. How to Ensure Users’ Informed Consent*. 2021. szeptember, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694680/IPOL_STU\(2021\)694680_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694680/IPOL_STU(2021)694680_EN.pdf).
- STEFÁN Ibolya: A mesterséges intelligencia alkalmazása a közösségi platformokon. In: Koltay, András; Szikora, Tamás; Lapsánszky, András (szerk.) *A vadnyugat vége? : Tanulmányok az Európai Unió platformszabályozásáról*, ORAC Kiadó Kft. Budapest, 2024, 212–228; https://doi.org/10.59851/9789632586328_11.
- Daniel SUSSER – Beate ROESSLER – Helen F. NISSENBAUM: Online Manipulation: Hidden Influences in a Digital World. 4(1) *Georgetown Law Technology Review* (2019) 1–45., <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3306006>.
- SZILÁGYI Pál: Egy javaslat a sötét mintázatok és megoldások elleni fellépés szabályozására, *Európai Jog*, 2023/5., 19–25.